

Kan vi lære noe av kvinneretten?

Av Torstein Eckhoff

Tove Stang Dahl skriver i sin artikkel »Kvinneretten – en rettsvitenskapelig fornyelse« (Nytt om kvinneforskning 1/84) om det langsiktige formål kvinne-rechtsforskningen har. Den skal ikke bare være til praktisk hjelp for kvinner, men skal bidra til en gjennomgripende fornyelse av rettsvitenskapen, bl.a. ved å påvirke den forskning som finner sted innen andre juridiske fag. Det er mulighetene for en slik påvirkning som er emnet for denne forelesningen. Jeg skal ta for meg forskjellige trekk ved kvinneretten og drøfte hva som er verd å etterligne for oss som arbeider med andre fag.

I. Systematikken

Det mest iøynefallende trekk ved kvinneretten er dens bidrag til en ny systematisering av rettsstoffet.

For å få frem betydningen av dette, tror jeg det kan være nyttig å se litt nærmere på den systematikk som det i lange tider har vært vanlig å bruke både i Norden og i de fleste andre europeiske land. Den er produkt av en lang historisk utvikling. Blant dem som har ydet vesentlige bidrag til utformning av den, må i første rekke nevnes tyskeren Samuel Pufendorf (1632-94) som i flere år var professor i Lund i Sverige. Noen karakteristiske trekk ved denne systematikken er:

- 1) Abstrakte likheter mellom rettsforhold er bestemmende for faginndelingen. I faget »kjøp« behandles f.eks. alle rettsforhold som har til felles at realverdier utveksles mot penger. Helt forskjelligartede livsforhold blir på den måten undergitt felles behandling, f.eks. forbrukeres kjøp av dagligvarer, bedrifters kjøp av maskiner og driftsmidler, et konserns kjøp av aksjemajoriteten i en bedrift, etc.
- 2) De enkelte fag samles i grupper og gis en generell overbygning, f.eks. »obligasjonsrett« som overbygning over kjøp og leie m.v. Disse større enheter

samles i enda større enheter med felles overbygning, f.eks. »formuerett« som overbygning over obligasjonsrett og tingsrett m.v. og – i etasjen over – »privatrett« som overbygning over formuerett, familierett og arverett m.v. Også disse grupperingene baseres på abstrakte likhetstrekk ved regler og rettsforhold.

- 3) Ved hjelp av de nevnte generaliseringer på stadig høyere nivå får hele systemet preg av en pyramide. På toppen finner man de generelle prinsipper og definisjoner som anses for å gjelde alle rettsspørsmål, bl.a. rettskildepri-sippene, prinsippet om »likhet for loven«, prinsipper av typene »først til tid, best i rett« m.v. og definisjoner av almene begrep som f.eks. »rettssub-jekt« (»fysiske« og »juridiske« personer) etc. I etasjen under har man tve-delingen mellom privatrett og offentlig rett, hver med sine generelle prin-sipper, f.eks. »avtalefrihetens prinsipp« i privatretten og »legalitetsprinsip-pet« i den offentlige rett. Og videre nedover forgrener systemet seg i stadig mer spesialiserte fagområder.

Denne systemoppbygging er et typisk eksempel på det Johan Galtung har kalt »teutonisk tenkning«. Den preges av en streben etter å nå frem til store enhetlige tankebygninger hvor alle enkeltheter helst skal kunne avledes av et enkelt, eller noen få, overordnede prinsipper.

En fordel ved denne systematikken er at den gir god oversikt over stoffet og letter innlæringen av det. Et annet trekk – som det kan være delte meninger om fordelaktigheten av – er at det innbys til å trekke slutninger fra det generelle til det spesielle. Når nye spørsmål oppstår har det vært en tendens til å løse dem gjennom deduksjon fra overordnede generelle prinsipper. I utpreget grad gjaldt dette den konstruktive skole, men tendensene preger nok i noen grad også annen juridisk tenkning.

Jeg nevner også at noen av systemets generelle prinsipper og abstrakte be-greper sikkert har hatt betydning for utviklingen av den kapitalistiske produk-sjonsmåte. Bl.a. har avtalefrihetens prinsipp gjort det mulig for private fore-tak å utvikle nye selskapsformer (aksjeselskaper, komandittselskaper, konser-ner m.v.) som har fremmet akkumuleringen av kapital, og nye avtaletyper til fremme av vareomsetning (avbetalingskjøp, leasing, factoring m.v.) Og fordi det ligger i eiendomsrettens begrep at eiere har rådighet over sine ting, har man tatt som gitt at den som skyter inn kapital i en virksomhet har styringsrett over dem som bidrar med arbeid.

Den tradisjonelle systematikk er imidlertid ikke enerådende. Den er etter hvert blitt gjennombrutt av en rekke fag som går på tvers av de tradisjonelle skillelinjer. Størsteparten av disse fagene har som emneområde *en bestemt virksomhetstype* som f.eks. sjøfart, luftfart eller petroleumsutvinning. Noen av dem er gamle (f.eks. sjøretten), men mange nye er grodd frem i de senere

år. Fremveksten av slik fag beror vel for en del på at det er blitt økt behov for spesialisering fordi regelverkene er blitt for omfattende til at man kan beherske alt. En annen faktor som har virket inn er senkapitalismens blandingsøkonomi. Den har ført til at mange slags private disposisjoner er undergitt offentlig regulering slik at det blir nødvendig å bygge broer mellom privatrett og offentlig rett. Det er typisk for alle virksomhetsorienterte fag at de går på tvers av dette skillet.

På tvers av tradisjonell systematikk går også fag som avgrensner sitt emneområde til *bestemte kategorier av personer*. Men en slik avgrensning har ikke vært vanlig. Årsaken er kanskje at jurister har kviet seg for å konsentrere oppmerksomheten om bestemte persongrupper fordi det kan undergrave illusjonen om at det er likhet for loven. Det er for såvidt betegnende at det eldste personorienterte fag er fremmedretten. Å gjøre det til eget fag har ikke fortonet seg betenkelig, for det strider ikke mot juridiske idealer å diskriminere mot utlendinger.

I de senere år har det imidlertid vært en viss interesse for å etablere fag som har bestemte persongruppers rettsstilling som sine emneområder. Foruten *kvinnerett*, tales det bl.a. om barnerett, eldrerett, fangerett og pasientrett. Men bortsett fra kvinneretten er det kommet lite ut av disse fagene. Kvinnerettens fremgang skyldes nok at det er representanter for den persongruppe faget angår, som selv har tatt hånd om saken. Ingen av de andre persongruppene jeg har nevnt, har hatt ressurser til å gjøre noe lignende. Og utenforstående jurister har ikke funnet emnene interessante nok.

Det er forøvrig neppe treffende å karakterisere kvinneretten som *ett* fag. Kategorien kvinner er jo så stor, og innbyrdes så uensartet, at en mengde forskjellige rettsspørsmål kan egne seg for studium ut fra et kvinneperspektiv. Det har allerede utviklet seg en del forskjellige kvinnerettslige fag, og flere kan komme til etter hvert. Kvinneperspektivet finnes i alle. Men størsteparten av dem er dessuten konsentrert om bestemte virksomhetstyper. Det gjelder bl.a. kvinnearbeidsrett, fødselsrett, husmorrett og pengerett. At de er virksomhets-sentrerte, har de til felles med de fleste andre fag som går på tvers av tradisjonell systematikk. Men det dreier seg til dels om virksomheter som hittil har vært viet liten oppmerksomhet av jurister. De virksomheter som jurister har interessert seg mest for, er slike som har gått ut på produksjon og omsetning av varer og betalte tjenester. Husmorretten og fødselsretten handler om helt andre typer produktiv virksomhet, nemlig om det ubetalte husarbeid og om produksjon av barn.

Etter navnet å dømme skulle man kanskje tro at pengerett var et mer konsvensjonelt juridisk fag. Men det er slett ikke tilfelle. Emnet for pengeretten, slik Tove Stang Dahl¹⁾ har utformet faget, er fordelingen av pengestrømmen i samfunnet – med særlig sikte på hvor kvinner får kontanter fra. Både regler

om lønnsarbeid, om underholdsplikt i ekteskap, og om trygd og skatt kommer inn i bildet. Og de operative sammenhenger mellom reglene vies spesiell oppmerksomhet. Med »operative sammenhenger« siktet jeg til det forhold at anvendeligheten av visse regler på ett stadium i en utviklingsprosess, er bestemmende for hvilke andre regler som får anvendelse på neste utviklingsstadium.²⁾ Mellom reglene om lønnsarbeid og ekteskapsreglene på den ene side og trygde- og skattereglene på den annen side er det mange slike sammenhenger, og i pengeretten blir deres kumulative effekt studert.

Denne måten å føre sammen ulike regelsett på, er totalt forskjellig fra den tradisjonelle systematikks vekt på abstrakte likheter mellom reglene. Den innbyr ikke til å trekke slutninger fra generelle begreper, men til rettspolitiske vurderinger. Og det gir rettspolitikken økt tyngde at hele komplekset av samvirkende regler blir sett i sammenheng. Toves analyse av de regler som styrer pengestrømmene, står for meg som et eksempel til etterfølgelse innen andre grener av jussen.

Fremveksten av de mange nye fag gir stoff til ettertanke: Kanskje vi burde legge om hele den juridiske systematikken? Noen ny Pufendorf som kan påta seg denne oppgaven, har ennå ikke dukket opp. Men mens vi venter på ham, kan kvinnerettens eksperimentering med utradisjonelle fagkombinasjoner, gi erfaringer som kan bli til nytte for fremtidens systembyggere.

II. Kritisk holdning til gjeldende rett som insitament til å undersøke hvordan fakta forholder seg

Kvinneretten har hele tiden vært preget av en kritisk holdning til gjeldende rett. Dette har gitt seg slike utslag i emnevalg og systematikk som jeg har vært inne på i forrige avsnitt. Et annet utslag av den kritiske holdning til retten er tendensen til å forsøke å skaffe seg rede på hvordan de relevante samfunnsforhold faktisk er.

For å forklare sammenhengen mellom kritisk holdning og interesse for empiriske undersøkelser kan det være nyttig først å reise spørsmål om hvorfor tradisjonell rettsvitenskap har vært så lite opptatt av å undersøke de samfunnsforhold som rettsreglene regulerer. Noe av svaret på dette spørsmål tror jeg er at rettsvitenskapen har brukt reglene som kilde til kunnskap om hvordan virkeligheten er, og derfor har funnet det unødvendig å undersøke den direkte.

Regler kan skape virkelighetsoppfatninger på flere forskjellige måter. Den mest direkte er troen på at alt man har regler om, finnes i virkelighetens verden. Et klassisk eksempel er uttalelsen til den lærde engelske jurist Sir Matthew Hale som levde på 1600-tallet: »Det er sikkert at det finnes hekser,« sa han, »for vi har jo lover mot dem.«

En annen form for innvirkning bunner i tro på at virkeligheten er slik at den

passer godt til reglene. Holdninger til strafferegler kan tas som eksempel. Gjennom tidene har det vært vekslet mellom forskjellige begrunnelser for å straffe (rettferdig gjengjeldelse, avskrekking, behandling og forbedring, almenprevejsjon og moraldannelse m.v.). Men konklusjonen har hele tiden vært den samme, nemlig at det bør straffes omtrent i den utstrekning og på den måte som det faktisk skjer i det samfunn hvor vedkommende forfatter hører hjemme. Diskusjonen har m.a.o. hatt preg av en jakt etter stadig nye premisser for den på forhånd godtatte konklusjon at de strafferegler vi har er gode fordi de har de eller de gunstige virkninger. I premissene er innbakt virkelighetsoppfatninger, bl.a. om menneskers motivasjon. Disse virkelighetsoppfatningene er i stor utstrekning blitt akseptert uten nærmere undersøkelse, fordi de trenges til å begrunne regler som man liker.

Denne tendens til å bruke reglene som kilde til kunnskap om virkeligheten har vel sitt grunnlag i at det er reglene juristene har lært å mestre. Det gir derfor trygghet å kunne stole på at verden er slik at den passer til reglene.

Ofte har de som driver juridisk forskning, valgt et fagområde fordi de har følt seg tiltrukket av regelverket på dette felt. Og jo mer man arbeider med et fag, desto gladere blir man ofte i det. Man kan nok stille seg kritisk til enkeltregler. Men som helhet betraktet vil regelverket fremtre som noe man må verne om og stole på – også som kilde til kunnskap om virkeligheten.

Men dette gjelder ikke for kvinneretten. For der har ikke emnevalgene vært bestemt av at man følte seg tiltrukket av vedkommende regler, men tvert imot av mistanke om at det er noe galt med reglene sett fra et kvinnesynspunkt. Og regler som man fra først av stiller seg kritisk til, egner seg ikke som veiledere om hvordan virkeligheten forholder seg. Hvis man f.eks. har en mistanke om at en regel som i formen er kjønnsnøytral, faktisk virker kvinnediskriminerende, vil man ikke nøye seg med å gjengi regelens innhold, men man vil gå ut i marken for å sjekke om mistanken holder stikk.

Den kritiske holdning til reglene har altså vært et insitament til å undersøke hvordan de livsforhold som reglene skal anvendes på faktisk er, og hvordan reglene virker. Denne tendens til å frigjøre seg fra de regelskapte virkelighetsoppfatninger, og til å gjøre bruk av empirisk samfunnsforskning, synes jeg er noe av det mest positive ved kvinneretten – og noe som jeg ville ønske vi hadde mer av også i andre fag.

III. Typer av argumenter i kvinnerettslig rettspolitikk

Det neste spørsmål jeg skal ta opp, gjelder typen av argumenter som brukes i kvinnerettslig kritikk av gjeldende regler og forslag til nye regler. Har den øvrige rettsvitenskap noe å lære av kvinneretten på det punkt? Mitt svar på det spørsmålet må nok nærmest bli nei. For de argumenter, som har vært brukt

som grunnlag for kritikk og forslag, har stort sett vært slike som også blir brukt ellers i rettspolitisk debatt.

Dels dreier det seg om *rettferdighetsargumentasjon*. I kvinneretten er det særlig fordelingsrettferdighet i forholdet mellom menn som gruppe og kvinner som gruppe man har vært opptatt av. Det blir påvist at menn har de og de fordeler fremfor kvinner, og det blir argumentert med at dette er urettferdig og derfor bør rettes på.

Dels argumenteres det også med *konsekvensorienterte betraktninger*. De kan være kombinert med rettferdighetshensyn, f.eks. hvis man hevder at reformer som man går inn for, vil ha de og de virkninger, og at dette vil skape mer rettferdige forhold enn dem man har idag. Men virkningene av det man kritiserer, eller av det man foreslår, kan også vurderes ut fra andre synspunkter – bl.a. ut fra rene humanitetshensyn. Det kan f.eks. hevdes at mange kvinner har det vondt og vanskelig, eller at de har små muligheter for utfoldelse og selvrealisering, og at det derfor er grunner til å legge forholdene bedre til rette for dem.

Konsekvensorienterte betraktninger med et bredere siktemål forekommer også. Bl.a. blir det undertiden argumentert med at reformer som foreslås, ikke bare vil ha gunstige virkninger for dem som direkte ydes hjelp, men også for andre. Et eksempel er den betraktning at kvinners undertrykte posisjon fører til at de ikke får utfoldet sine evner og muligheter, og at kvinnefrigjøring derfor medfører en frigjøring av ressurser som kan komme hele samfunnet til gode. Et annet eksempel er argumenter som tar utgangspunkt i de ulykker menn har brakt over verden – særlig i form av kriger og krigsforberedelser – og som peker på muligheten av at det ville bli mindre dårskap i styringen hvis flere kvinner kom inn i ledende posisjoner i stat og næringsliv.

Som nevnt blir alle de nevnte typer av argumenter brukt både i kvinneretten og i annen rettspolitisk argumentasjon. Men særeget for kvinneretten er vel at rettferdighetsargumenter inntar en bredere plass der enn på de fleste andre områder. Dette er forståelig, og det stemmer godt med teorien om at argumentasjon basert på fordelingsrettferdighet er typisk for personer og grupper som står svakt i forhold til dem som fordeler godene, og i forhold til dem som de konkurrerer med om godene.³⁾

Men jeg synes det ville være beklagelig om rettferdighetsargumentasjon skulle bli enerådende i kvinneretten. For det er en nokså primitiv form for argumentasjon. Forholdet er jo at det finnes så mange forskjellige rettferdighetsoppfatninger. Nesten i alle tilfelle hvor det fra kvinnehold argumenteres med rettferdighet, vil det fra motstandere kunne bli anført rettferdighetsargumenter for den motsatte løsning. Hva som fremtrer som rettferdig, avhenger bl.a. av hva som sammenlignes, f.eks. om man sammenligner kvinner og menn som generelle kategorier, eller om man sammenligner individuelle personer i en

konkret situasjon. Sett ut fra den først nevnte synsvinkel vil f.eks. kjønnskvo-
tering ved ansettelser fremtre som rettferdig fordi den bidrar til økt likhet i
kjønnsfordelingen av vedkommende type af stillinger. Men hvis man isteden
retter blikket mot de individuelle søkere til den enkelte stilling, kan det hevdes
at det er urettferdig overfor den best kvalifiserte mannlige søker at han skal
forbigås av en kvinne som er dårligere kvalifisert enn han selv. – Sprikende
rettferdighetsoppfatninger kan også skyldes meningsforskjell om hva som er
den mest rettferdige fordelingsmåte, f.eks. om det er objektiv likedeling, eller
om det er fordeling etter sikkerhet, eller etter fortjeneste eller etter behov. Slike
divergenser kan bli utslagsgivende, ikke bare når man sammenligner menn og
kvinner, men også når man sammenligner forskjellige kategorier av kvinner.
Det er derfor rike muligheter for uenighet om hva som er rettferdig, bl.a. for
innbyrdes uenighet mellom dem som går inn for å bedre kvinners stilling.

Og når to stridende rettferdighetsoppfatninger står mot hverandre, finnes
det – så vidt jeg vet – ingen metode for å få avgjort hvilken av dem som er den
riktigste eller den mest relevante. Diskusjoner hvor ulike rettferdighetsoppfat-
ninger kolliderer, har derfor en tendens til å bli lite fruktbare. Det blir lett til
at begge parter gjentar om og om igjen hver sine påstander.

Det kan også reises spørsmål om det alltid er god kvinnepolitikk å basere sin
argumentasjon på sammenligninger med menn. Kirsten Ketscher har noen
tankevekkende betraktninger om det i sin artikkel i Kritisk juss nr. 3/4 for
1984: »Hvis man stadig bruker menn som målestokk for hva som skal oppnås,
tas vinden, fantasien, kreativiteten og overraskelsene ut av kvinners opprør,«
hevder hun.

Uansett hva man måtte mene om dette, synes jeg at det i mange tilfelle kan
være behov for en mer inngående analyse av hvilke virkninger de foreslåtte re-
former antas å få, enn den man ofte nøyer seg med når det argumenteres med
rettferdighet. Det bør også være plass for et bredere og mer nyansert spektrum
av hensyn når man vurderer konsekvensene. Selvsagt kan det bli uenighet, bå-
de om mål og om midler, når man argumenterer på denne måten. Men jeg er
tilbøyelig til å tro at det er mindre uenighet om de endelige målsettinger, f.eks.
om hva som er godt for mennesker, enn om hva som er rettferdig. Og hvilke
midler som er bedst egnet til å fremme målene er noe man kan håpe på å få sta-
dig bedre innsikt i gjennom forskning og forsøk. Jeg innrømmer at noen av de
antagelser om årsakssammenhenger som man opererer med når det argumen-
teres med generelle samfunnsnyttebetraktninger, er svært spekulative. Det er
f.eks. slett ikke sikkert at verden ville bli bedre fordi kvinnene fikk større andel
i statsstyret. Men likevel kunne det kanskje være et forsøk verd, for stort verre
ting enn det menn har fått istand ville neppe komme ut av det. Og når det drei-
er seg om mer kortsiktige og mindre omfattende konsekvenser, har man ofte
holdepunkter for å uttale seg med ganske stor sikkerhet.

En spesiell fordel med konsekvensorienterte og allsidige vurderinger er at
man får trukket inn et bredt spektrum av hensyn på den måten. For de for-
skjellige sosiale tiltak kan jo ha konsekvenser i mange forskjellige retninger –
noen positive og noen negative. Ved å tenke gjennom de mulige virkninger, får
en frem både fordeler og ulemper, og kan veie dem mot hverandre. Slike avvei-
ninger innbyr ikke rettferdighetstenkningen til. Den som anser det for et til-
strekkelig argument at en ordning er rettferdig, spør ikke om gjennomførin-
gen av den vil skje på bekostning av andre verdier.

Det er ikke min mening å hevde at all rettferdighetsargumentasjon bør være
bannlyst. Hvis man mener at noe er urettferdig, må man selvsagt ha lov til å
hevde det og begrunne det. Det må også være tillatt å hevde at reformer som
man foreslår vil skape større rettferdighet. Men man bør helst ikke stanse med
det. Hvis det er mulig, bør man forsøke også å finne andre argumenter som
kanskje kan gjøre større inntrykk på dem man vil overbevise. Og man bør væ-
re åpen for den mulighet at rettferdigheten undertiden kan ha en pris som det
ikke er verd å betale – og også for den mulighet at det som tar seg rettferdig ut
på papiret, ikke alltid vil virke slik i praksis.

IV. Rettsliggjøring av nye områder

Jeg skal til slutt si litt om den vanskelige avveining av motstridende hensyn
som man står overfor når det er spørsmål om å rettsliggjøre forhold som stats-
maktene tidligere ikke har blandet seg inn i. Spørsmålet er svært aktuelt i kvin-
neretten fordi man der befatter seg med noen av de livsområder som har vært
ansett som de aller mest private, f.eks. familielivet, men hvor det er vanskelig
å se noe annet botemiddel mot urimeligheter enn statlige inngrep. Spørsmål
om nye rettslige reguleringer melder seg også utenfor kvinneretten: Jurister
som er interessert i rettssikkerhet og rettferdighet innen helsevesenet, har
f.eks. argumentert for at man bør få faste regler om hvordan legetjenester og
sykehustjenester skal fordeles. Andre argumenterer for økt rettslig beskyttelse
av naturressurser og miljø, eller for nye virkemidler i distriktpolitikken.

Det er i det hele tatt senkapitalismens store dilemma at man trenger hjelp av
staten til å rette opp mangt og meget som er skjært i samfunnet, men at stats-
virksomheten på den måten blir for omfattende og for innpås liten – og likevel
ikke effektiv nok i mange tilfelle. Likestillingslovgivningen er et av de mange
eksempler på at forholdsvis lite er oppnådd gjennom rettsliggjøring. Skulle
lovens målsettinger realiseres, måtte de organer som står for håndhevingen av
den, tilføres langt større personellressurser og sterkere maktmidler enn de har
i dag. Det samme problem står man overfor på mange områder: Det kunne
trenges store statsapparater til litt av hvert hvis man skulle få gjennomført alt
man ønsker. Og samtidig er det god grunn til å bekymre seg over at vi alt i alt

blir inngjerdet av for mange regler og utsatt for kontroll av for mange statsorganer.

Også for den enkelte som trenger beskyttelse melder det seg spørsmål om den avhengighet av staten som rettsliggjøringen innebærer, er en ubetinget fordel. For noen kvinner kan det nok være et godt bytte å få erstattet avhengighet av mannen med avhengighet av staten. For staten er ikke så hensynsløs og undertrykkende som enkelte ektemenn kan være. Men statens evne til å yde hjelp er begrenset, bl.a. fordi det ofte kreves ressurser for å kunne utnytte hjelpetilbudene. Og på familielivets område hvor folk ikke er vant til at rettsapparatet griper inn, kan det vel tenkes direkte motvilje mot statsstøtte hos dem som trenger hjelp.

Men slike betenkeligheter kan ikke være avgjørende i alle tilfelle. Man ville ikke oppnå noe hvis man stilte seg avvisende til all ny rettsliggjøring ut fra det syn at staten ikke må få lov til å breie seg mer enn den alt har gjort. Spørsmålene bør ikke avgjøres ut fra dogmatiske anti-statlige eller pro-statlige holdninger, men på grunnlag av en nøktern avveining av hva man i hvert enkelt tilfelle kan oppnå, og hva det skjer på bekostning av. Hva slags regulering det er spørsmål om, kan selvsagt få avgjørende betydning for avveiningen. F.eks. knytter det seg færre betenkeligheter til at staten yter pengetilskudd enn til inngrep i slike forhold som f.eks. inntektsfordelingen mellom ektefeller.

Det jeg nå har sagt, er ikke særlig originalt. Jeg vet at lignende oveveielser er vanlige innen kvinneverdenen. Og jeg ser det som et positivt trekk – som man kunne ønske seg mer av hos andre – at det foretas kritiske vurderinger, ikke bare av gjeldende rett; men også av hva som kan oppnås ved hjelp av nye rettslige reguleringer.

NOTER

1. Se hennes artikler i Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 5/1981 og i Kvinneforskning: bidrag til samfunns-teori. Festskrift til Harriet Holter (Oslo 1982).
2. Se nærmere om begrepet i Eckhoff og Sundby, Rettssystemer (Oslo 1976) s. 187-92.
3. Se om dette min bok Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier (Oslo 1971), særlig s. 294-96, 341-59 og 375-83 og de undersøkelser som det er henvist til der.

Kvinnorätten i det rettsvetenskapliga projektet

Av Lars D. Eriksson

Rättsvetenskapen som juridik

Rättsvetenskapen är ju inte bara vetenskap, den är också juridik och dogmatik. I det avseendet är den en form av vad som kunde kallas praxeologisk teori: juridiken är intresserad av hur rättsregler, rättsprinciper osv. tolkas och systematiseras. I den meningen är den ett uttryck för en mer eller mindre ideologiskt färgad teori, vars syfte i sista hand är att lösa praktiska problem. Uppfattningarna om vad som är »gällande rätt« och om »riktiga tolkningar« är till sin karaktär ideologiska. Det finns naturligtvis inte objektivt sanna utsagor i den juridiska dogmatiken.

I det avseendet kan man påstå att den juridiska teoribildningen i stor utsträckning är en verksamhet som kan hänföras till det politiska fält, där kampen om den samhälleliga hegemonin förs.

Jag tror att kvinnorätten på samma sätt som den kritiska och marxistiska jurisprudensen sett som en av sina viktigaste uppgifter på den juridiska dogmatikens område att bryta ner den formalism och objektivism som kännetecknar våra rättssystem. Den formalism och objektivism som döljer faktisk maktanvändning och som ger rättsordningen sken av neutralitet. Denna avformalisering och avobjektivering av rätten sker genom att gällande principer, teorier, konstruktioner, systematiseringar osv. å ena sidan *disartikuleras*, spjälks upp i sina minsta beståndsdelar, och i andra sidan *reartikuleras*, dvs. genom att dessa minsta beståndsdelar åter sammanfogas men nu utgående från en ny sammanbindande princip.

Utmärkta exempel på hur kvinnorätten fungerat innoverande i detta avseende är utvecklandet av de nya rättsdisciplinerna Pengerätt, Husmorsrätt och Lönearbetsrätt, där å ena sidan traditionella disciplinsindelningar brutits ner och nya skapats som ett resultat därav utgående från nya systematiseringsprinciper: pengar beträffande pengerätten, tid beträffande husmorsrätten och arbete beträffande lönearbetsrätten.

Detta »uppspjälkande« och »sammanfogande« kan givetvis ske på många-